

NAPTÁJ

1974.

JÚNIUS

— 150 éve, 1824 júniusában a mocsvidéki Vidrán született Avram IANGU, az erdélyi románok nemzeti jogaiért vívott harcok kiemelkedő alakja, a 48-as forradalom legendás hírű vezére. Iskoláit szülőfalujában és Zalatnán végezte, majd kolozsvári filozófiai és jogi tanulmányok után szebeni joggyakornok; később a marosvásárhelyi Királyi Táblához (főtörvényszék) kerül. Jogakadémiai hallgató korától bekapcsolódott a társadalmi küzdelmekbe, csakhamar a román fiatalok elismert vezérévé vált. Mint a 48-as forradalom egyik sugalmazója, szervezője és vezetője a társadalmi és nemzeti harcok kiváló román személyiségei közt rendkívüli tekintélyt vívott ki magának, s a harcok, a forradalmár és ember alakja, emlékezete a maga nagyságában, elevenen él népében. (Mh. 1872. szept. 10. Körösbánya) • M 72. 7. 58.; 9. 4—7. Kovách Géza: *A havasok vezére* (k); 73. 5. 2—5. 1848. (X)

Június 1.

— A Gyermekevédelem nemzetközi napja.

— 45 éve, 1929-ben Sepsiszentgyörgyön született VERESS Dániel dráma-, esszé- és tanulmányíró. 1970-től a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház irodalmi titkára. Itt került színe történelmi drámatudományára: *Mikes* (Négy tél) 1968, *Véres farsang* (Báthory Zsigmond) 1970, *Wesselényi* (Grafenbergi éjszakák) 1971. Kötetei: *Mikes*, Négy tél. Tört. dráma. B 1969; *Vándorúton*. Esszék, portrék, tanulmányok. B 1971; *A rodostói csillagnéző*. Kalauz Mikes leveleskönyvéhez. Kv 1972; *Báthory. Wesselényi*. B 1973. (G)

— 170 éve, 1804-ben Novoszpazskozheban született Mihail I. GLINKA orosz zeneszerző. Fontosabb munkái: *Iván Szuszányin, Ruszlán és Lumilla* (operák), *Kámárinckájá, Jotá Arágonése* (zenekari fantáziák). (Mh. 1857. febr. 15. Berlin) • M 72. 1. 56.

Június 2.

— 10 éve, 1964-ben Bukarestben halt meg Dumitru CARACOSTEA iro-

lomtörténész, kritikus. Hazai és bécsi tanulmányai után a fővárosi egyetem professzora, a *Viața Nouă* c. folyóirat kritikus volt. Munkásságában jelentős helyet foglalnak el a szimbolizmusról, Eminescu költészetéről szóló tanulmányai, folklor kutatásai. Műveiből: *Izvoarele poemei „Lucaferul”*, 1926; („Az Esticsillag” c. poéma forrásai); *Personalitatea lui M. Eminescu*, 1929 (M. Eminescu személyisége); *Arta cuvintului la Eminescu*, 1939 (A szó művészete Eminescunál); *Critice*, 1944 (Kritikák); *Poezia tradițională română*, 1969 (A hagyományos román költészet). „Az irodalomkritika elméleti megalapozása érdekében összehasonlító irodalomtörténeti módszerek alkalmazásával kutatta az irodalmi alkotás folyamatát s a nyelv kifejező erejének kérdéseit” (Aurel Martin). (Sz. 1879. március 10. Slatina) (X)

— 125 éve, 1849-ben Párizsban született Paul A. BESNARD francia festő és grafikus. Tájképeket, arcképeket és nagyméretű dekoratív falképeket festett: a Petit Palais kupoláját, valamint a Comédie Française mennyezetképeit. Impresszionisztikus felfogásban dolgozott, erőteljes fényhatású munkáival a luminizmus megteremtői közé sorolhatjuk. (Mh. 1934. dec. 4. Párizs) (Orth)

Június 3.

— 10 éve, 1964-ben Helsinkiben halt meg Frans Eemil SILLANPAA, Nobel-díjas (1939) finn regényíró és elbeszélő, a huszadik századi finn próza egyik legkiválóbb, világszerte ismert alkotója. (Sz. 1888. szept. 16. Hämeenkyrö) „A lélek tudattalan rétegeiben végbemenő titokzatos folyamatok kísérletesen pontos, biztos ábrázolója, a természeti környezet és az emberi lélek összefonódásának kiváló elemzője. Halkszavú, gyöngédtohú, de annál kíméletlenebbül az igazságra törő író, bátorsága rendkívüli” (Képes Géza). • M 73. 7. 60. L. még: Finn elbeszélők, 1969. (X)

— 50 éve, 1924-ben Kierlingben (Bécs köz.) halt meg Franz KAFKA osztrák író. Prágában érettségizett, jogot végzett s mint hivatalként élt. 1923-ban Berlinbe költözött, a következő évben tudósbaja végzett vele. Életében csak néhány vékonyka novelláskötete jelent meg: *Die Verwandlung* (Az átváltozás), *In der Strafkolonie* (A büntetőtelepen), *Das Urteil* (Az ítélet), *Ein Landarzt* (Egy falusi orvos), *Der Heizer* (A fűtő). Legjelentősebb műveit, *Der Prozess* (A per), *Das Schloss* (A

kastély) és *Amerika* című regényeit, naplójával (*Tagebücher*) és leveleivel (*Brief an den Vater* — Levél apámhoz) halála után legközelebbi barátja, Max Brod adta ki 1925—1927 között. Kortársai nem értették meg, s az elidegenedés, a magány, a kivetettség költőjét tulajdonképpen csak a második világháború után fedezték fel. Művei nyomasztó álom hangulatában, kísérteties látomások sodrában ábrázolják az irracionálisnak érzett világot. Bennük a kapitalizmus általános válsága okozta egzisztenciális bizonytalanság tükröződik. (Sz. 1883. július 3. Prága) Műveiből m: *Az ítélet*. Elbeszélések, 1957; *A kastély*, 1964; *A per*, 1968. L. még Sükösd: *Franz Kafka*, 1965. (Büchl)

— 70 éve, 1904-ben született Athanase JOJA filozófus és logikus, a felszabadulás utáni román filozófia egyik legjelentősebb képviselője. Részt vett az illegális harcban, a háború után magas tisztségeket viselt. (Mh. 1972) „Szellemi tevékenységét — számos másirányú kötelezettsége ellenére — töretlenül folytatta életének utolsó napjáig. Hivatásos »írástudó« volt, a filozófiához és a logikához való kötődése belső kényszer volt, hivatás. Huszonöt év alatt, míg a Bukaresti Egyetem professzoraként működött, logikai tanulmányainak három hatalmas kötetét adta közre, egyéb tanulmányai hazai és külföldi folyóiratokban láttak napvilágot. Ő dolgozta ki az első, marxista alapú általános logika irányelveit, ő tartotta — eredeti antik és középkori szövegek tanulmányozása alapján — az első logikatörténeti kurzust. Szaktudásának elmélyülését könnyítette az antikvitás nyelveinek biztos ismerete. Fogékony volt minden új iránt, ami a tudományban jelentkezett: noha a klasszikus logika állt közelebb hozzá, értékelte a szimbolikus logika szigorát és formális tökélyét... Eszményei, amelyeket tántoríthatatlanul és önmegtartódon szolgált, a méltóság, amellyel elviselte az erkölcsi és testi szenvedést, a román szellemiség kiváló alakjává, annak megtestesítőjévé avatják, amit filozófusnak, embernek nevezhetünk” (Ion Didilescu: *Athanase Joja*. A Hét 1972. nov. 17.). (X)

— 75 éve, 1899-ben Bécsben halt meg ifj. Johann STRAUSS, a népszerű keringő-komponista. Apjánál, a szintén jönevű osztrák zeneszerzőnél, Hoffmannnál és Drechslernél tanult. 1844-ben alapított zenekarával Európában és Amerikában aratott nagy sikereket. Táncczenéjében sokat merített az osztrák népi muzsikából is. Legnépszerűbb ilyen műve a *Kék Duna*. Hírnevét je-

lentős mértékben öregbítették színpadi művei is: operettjei (*Denevér, Veleneci éjszaka, A cigánybáró*) vígoperája (*Pázmán lovag*). A táncnak fontos szerepet biztosított operettjeiben is („táncoperett”). Az első között népserűsítette az osztrák fővárosban Richard Wagner zenéjét. (Sz. 1825. okt. 25. Bécs). **Benkő**

Június 4.

— 70 éve, 1904-ben Bukarestben született Ioan MASSOF színikritikus és színház-történész. Pályája kezdetén az *Adevărul literar și artistic* és a *Jurnal literar* színházi krónikása, majd a *Rampa* c. színházi lap szerkesztője. Több mint négy évtizedig volt a fővárosi Nemzeti Színház főtűtője. Irásaiban a drámaival elsősorban mint színpadi művészettel foglalkozik. Megírta a román színművészet néhány kiválóságának pályarajzát (*Matei Millo*, 1939; *Tony Bulandra*, 1947; *Tănase*, 1947). Összefoglaló munkái: *Teatrul românesc de acum 100 de ani*, 1935 (A román színház 100 évvel ezelőtt; munkatársakkal); *Istoria Teatrului Național din București 1877—1937*, 1937 (A Bukaresti Nemzeti Színház története); *Teatrul românesc. Privire istorică I—III*, 1961—1969 (A román színház. Történeti áttekintés). (X)

— 300 éve, 1674-ben Amszterdamban halt meg Jan LIEVENS holland festő és rézkarcoló. Bibliái tárgyi képeket, történelmi kompozíciókat és zsánerképeket festett. Stílusa Rembrandt és Lastman hatásáról tanúskodik (*Petrus Equidius de Morrión képmása*). (Sz. 1607. okt. 24. Leiden) (OI)

Június 5.

— A Környezetvédelem nemzetközi napja.

— 115 éve, 1859-ben Bukarestben született Constantin I. NOTTARA kiváló román színész, a román színművészet egyik legkiemelkedőbb személyisége. Liceumi tanuló korában művészcsoportot alakított és számos előadást tartott. 1876 őszén bejut a Színművészeti Konzervatóriumba, s alig 17 éves, amikor Pascaly társulatához szerződik; id. Dumas *Don Juan de Marana* c. darabjában lép fel először (Don Sanchez szerepében), a hírneves színész társaságában. Hatévtizedes pályája során kiváló alakítást nyújtott számos klasszikus dráma vezérszerepeiben, Schiller, Sarcou, Shakespeare, Molière, Alecsandri, Delavrancea drámáiban — ez utóbbi *Apus de soare* (Napnyugta) c. darabjának Ștefan szerepében érte el művészetének legmagasabb teljesítményét. Mint rendező és konzervató-

riumi tanár is rendkívül jelentős munkássága a román színművészet fejlődésében. Egyik fővárosi színház Nottara nevét viseli. (Mh. 1935. okt. 15. B)

— 125 éve, 1849-ben Pozsonyban halt meg MEDNYÁNSZKY László honvéd őrnagy, a szabadságharc vértanúja. Tanulmányai után egy ideig katonai pályán működött, 1842-től gazdálkodott, 1847-ben Bars egyik országgyűlési köveve volt. A szabadságharc kitörése után jelentkezett katonai szolgálatra. Részt vett több csatában, sebesülése után a lipitvári parancsnok mellé rendelték; fogságba került. A forradalmi hadseregben teljesített szolgálata miatt Haynau kivégeztette. (Sz. 1819. június 26. Beckő) (X)

— 375 éve, 1599-ben Sevilleban született Diego Rodríguez de Silva y VELÁZQUEZ spanyol festő, a spanyol festőművészet egyik legnagyobb mestere, a királyi udvar „első festője”. 1623-ban a I. Fonesca arcképevel aratott siker révén jutott először királyi megrendeléshez, majd rövidesen 240 dukát évi jövedelemhez. Mint királyi alkalmazott, Velásquez számos képet festett magáról az uralkodóról és annak családjáról, valamint az udvar többi tagjairól: *IV. Fülöp vadászoltékban*, *IV. Fülöp lovasképe*, *Udvarhölgyek*, *Olivarez lovassportréja*, *Baltazar Carlos infáns*, *Maria Tereza infánsnő*, *Don Ferdinand infáns*. A legtöbb kép Margarita Maria infánsnőről készült, közülük az 1653-ban festett „virágvárás” kép a legszebb. Velásquez életműve valóságos korszakot alkot a 17. század első felének spanyol társadalmáról. Alakjai között nemcsak udvari előkelőségeket, hanem parasztokat, szolgálólányokat, szakácsnőt, szövőnőt, kereskedőt és művészt találunk: *Étező parasztok*; *Sevillei vízárús*; *Montanez szobrász*; *Szövőnők* stb. Modelljeit a legjellemzőbb mozdulatban, a legkifejezőbb vonásaiban lepi meg, s emberi méltóságuk, társadalmi helyzetük tudatában ábrázolja őket. Művei annak a 17. századi, idealizáló felfogásokat elvető, felszabadító mozgalomnak a darabjai, mely a külső világ érzéki megfigyelésén alapuló modern művészet körvonalait készült meghatározni. Így Velásquez nem a tiszta képzelőerőre támaszkodott, hanem csak az érzékelhető, látható valóságot fogadta el, és képeit a dolgok személyes megfigyelésére alapozta. Egy új ideálont küzdött, mely a naturalizmuson túl a formák, fények és színek szintetizáló eredményeit rögzíti. Minden forma, ruharedő vagy mozdulat mögött gondolat, meditáció és mérlegelés rejlik. Több képe mélyen érzelmi beállítottságú. A Margarita Maria kékrúhás képével kapcsolatban ezért beszélhet Ferrari a renoiini impresszionizmusról és

V. Florea a Medici villát ábrázoló képek impresszionisztikus hatásáról. Kedvenc színeinek, a szürkék és ezüstös árnyalatok mesteri komponálásával egyedülálló kromatikát teremtett. Művészete Európa-szerte elismert volt, érdemeiért 1659-ben a Santiago-rend lovagjává ütötték. (Mh. 1660. augusztus 6. Madrid) (Orth)

Június 6.

— 10 éve, 1964-ben Bukarestben halt meg Ion VINEA költő, elbeszélő, regényíró, műfordító és publicista, a huszadik századi román irodalom egyik jelentékeny alkotója. (Sz. 1895. április 30. Giurgiu) Újabb művei: *Ora fintinilor*, 1964, 1967 (Kutak órája. Versek); *Lunaticii*, 1965 (Holdkörösök. Regény). Verseiből m: A román irodalom kis tükre IV/B kötet. 1964; Igaz Szó 1974. 1. 87—89. (X)

— 75 éve, 1899-ben Temesvárt született Franz LIEBHARD költő, prózaíró, műfordító és kritikus, a romániai német irodalom jelentékeny képviselője. Korábban újságíró, könyvkiadó szerkesztő, 1953-tól 1968-ig a Temesvári Állami Német Színház dramaturgja volt. Versben és prózában a bánsági svábok krónikása, több tanulmányban foglalkozik művelődéstörténetükkel, a proletármozgalmak kezdetivel. L. még Igaz Szó 1971. 2. 177—179. ● M 71. 2. 4.

— 80 éve, 1894-ben az Arad megyei Szelistyén született Sabin V. DRÁGOI zeneszerző és folklorista, a 20. századi román nemzeti zenei iskola jelentős egyénisége. Tanulmányait Iași-ban (1918/19), Kolozsváron (1919/20) és Prágában (1920/22) végezte. Pályafutását zenetanárként kezdte a dévai tanítóképzőben (1922/24). A temesvári zenekonzervatórium igazgató-tanára (1924/43), valamint a helybeli Doina, Banatul és Crai Nou kórusok vezetője. 1940—44-ben a kolozsvári, illetőleg a temesvári operaház igazgatója és a konzervatórium tanára (ellenpont-, összhangzat- és zeneszerzés) és rektora volt (1943/50). Döntő fordulatot hozott életében az 1950. esztendő; a bukaresti Etnográfiai és Folklor Intézet igazgatójának neveztek ki, ahol 1964-ig eredményekben gazdag tudományos tevékenységet fejtett ki. Jelentős tisztségeket töltött be az Akadémia, a Zeneszerzők Szövetsége és az International Folk Music Council vezetőségében. A hazai és nemzetközi folklor-tudomány ügyének odaadó képviselőjeként magyarországi, csehszlovákiai, szovjetunióbeli, indiai, burmai és ceyloni népzenei rendezvényeken volt jelen. Munkálkodásának zömét a nép-